

TRANSPLANTĀCIJAS JĒDZIENS UN TĀS IDEJAS VĒSTURISKĀ ATTĪSTĪBA

TRANSPLANT THE CONCEPT AND ITS HISTORICAL DEVELOPMENT IDEAS

Diāna Mežajeva

Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmija, mezajeva.diana@inbox.lv, +371 28389891,
Rēzekne, Latvija

Zinātniskā vadītāja: **Līga Mazure**, Dr.iur., asociētā profesore

Abstract. Human treatment options nowadays continuously expanding. Useing of remedies is increasingly more important, but at first- remedies must be. Transplant te concept explanations we can find in medical science and in legal regulation. Medical science legislation is very important, because right to health which includes and provides medical science is a fundamental human right.

Keywords: transplantation, recipient, donor

Ievads

Transplantācijas formēšanās sākums medicīnā meklējams jau senajos laikos - grieķu mitoloģijā. Tomēr šo daudzo gadu laikā līdz mūsdienām, pieredzes un zināšanu trūkuma dēļ, sekmīga transplantācijas attīstība ir bijusi lēna. Sekmīga cilvēka audu un orgānu transplantācija ir viens no nozīmīgākajiem 20. gadsimta zinātnes un tehnoloģiju attīstības rezultātiem (*Tauriņa, Ašneviča- Slokenberga, 2015, 588.lpp.*).

Līdz ar sekmīgu cilvēka audu un orgānu transplantāciju ir palielinājusies transplantācijas aktualitāte gan medicīnā, gan tiesību zinātnē. Ir nepieciešams pilnīgs tiesiskais noregulējums, lai nepieciešamības gadījumā persona, kura ir izmantojusi medicīnas sniegtos pakalpojumus, tostarp transplantāciju, un ar to nav sasniegusi vēlamo rezultātu, spētu realizēt savas aizskartās tiesības (*Weimann, Braga, 2006*). Medicīnas pakalpojumi ir ļoti svarīgi ikvienam, kurš tos izmanto, līdz ar to, personai pēc šo pakalpojumu saņemšanas augstākajā mērā ir jāiegūst pozitīvs rezultāts. Ja šis rezultāts netiek sasniegts, personai ir jāparedz iespēja, kādā veidā realizēt savas, ar medicīniskā pakalpojuma saņemšanu, aizskartās tiesības.

Autore uzskata, ka ir svarīgi izpētīt transplantācijas jēdzienu un tās idejas vēsturisko attīstību, lai kļūtu saprotams tas, kādēļ vēsturiski ir sācis veidoties transplantācijas institūts medicīnā un vēlāk tiesību zinātnē. Ir nepieciešams noskaidrot transplantācijas jēdzienu gan no medicīniskā, gan tiesību zinātnes viedokļa, un nepieciešamības gadījumā piedāvāt veikt izmaiņas normatīvajā regulējumā.

Pētījuma mērķis: analizēt transplantācijas jēdzienu un tās idejas vēsturisko attīstību, konstatēt problēmas un piedāvāt risinājumus.

Pētījuma objekts: medicīniskās iejaukšanās jēdziens

Pētījuma priekšmets: transplantācijas jēdziens un tās idejas vēsturiskā attīstība.

Pētījuma uzdevumi:

1. Izpētīt transplantācijas jēdzienu;
2. Izanalizēt transplantācijas veidus;
3. Iepazīties ar transplantācijas idejas aizmetņiem senajos laikos;
4. Analizēt attieksmi pret transplantāciju viduslaikos un tās attīstības gaitu;
5. Izpētīt transplantācijas idejas attīstību jaunajos un jaunākajos laikos;

Pētījuma metodes: pētījumā tika izmantota vēsturiskā, analītiskā, salīdzinošā, gramatiskā, semantiskā, teleoloģiskā un sistēmiskā pētīšanas metode.

Ar pētījumu autore vēlas izpētīt transplantācijas institūtu, tā vēsturisko attīstību un tiesisko noregulējumu. Transplantācija mūsdienās kļūst par progresīvu ārstniecības līdzekli, tādēļ transplantācijai ir nepieciešams pilnīgs tiesiskais noregulējums.

1. Transplantācijas jēdziens un tās pazīmes

Sekmīga cilvēka audu un orgānu transplantācija ir viens no nozīmīgākajiem 20. gadsimta zinātnes un tehnoloģiju attīstības rezultātiem (*Tauriņa, Ašneviča- Slokenberga, 2015, 588.lpp.*). Līdz tam laikam transplantācijas mēģinājumi vēsturē bijuši nesekmīgi. Ievērojamākie sasniegumi medicīnā bija cilvēku orgānu transplantācija un to mākslīgo aizstājēju izgudrošana (*Zinātne 20. gs. otrajā pusē. Uzdevumi.*) Sekmīgu cilvēka audu un orgānu transplantācijas attīstība jāsaieta ar medicīnas straujo attīstību 20. gadsimtā kopumā, jo transplantācija kā tāda ir medicīnas zinātnes apakšnozare. Daži pēdējie gadu desmiti transplantācijas medicīnai bijis īsts zelta laikmets (*Kīns, 2016*)

Autore analizēs trīs transplantācijas jēdziena atrodamos definējumus. Par transplantāciju (no lat. transplan – tato „pārstāda”) sauc dažādu audu un orgānu pārstādīšanu. Ar pārstādīšanu jāsaprot pats process, sākot no brīža, kad audi un orgāni tiek iegūti no donora līdz brīdim, kad iegūtie audi un orgāni tiek medicīniski pārvietoti recipienta ķermenī. No šī definējuma nav skaidri saprotams, kuru audu un orgānu pārstādīšana tad ir transplantācija. Definējumā dotais vārdu salikums „dažādu audu un orgānu pārstādīšanu” neliek skaidri noprast, kuru audu un orgānu transplantācija ir iespējama.

Pēc autores domām, šim medicīniskajam terminam ir jābūt skaidrotam ne tikai medicīnā, bet arī normatīvajos aktos. Likuma „Par miruša cilvēka ķermeņa aizsardzību un cilvēka audu un orgānu izmantošanu medicīnā” 10. pants dod vispārīgu transplantācijas jēdziena formulējumu, proti, miruša cilvēka audu un orgānu izņemšana nolūkā tos pārstādīt citiem cilvēkiem slimību un traumu ārstēšanai (transplantācijai) var izdarīt, ja konstatēts iespējamā donora smadzeņu vai bioloģiskās nāves fakts (*Par miruša cilvēka ķermeņa aizsardzību un cilvēka audu un orgānu izmantošanu medicīnā. 1992., 10. pants*). Šis ir autores otrais analizējamais definējums. Jau no likuma nosaukuma var secināt, ka normatīvais regulējums attiecas ne vien uz miruša cilvēka ķermeņa aizsardzību, bet arī uz dzīviem cilvēkiem, kā arī dzīvniekiem, nosakot tiesiskos aspektus cilvēka audu un orgānu izmantošanai medicīnā. Analizējamajā transplantācijas jēdziena definējumā tiek uzskatīts, ka transplantācija ir iespējama tādā gadījumā, ja donors ir miris (miruša cilvēka audu un orgānu izņemšana) un netiek paredzēta un skaidrota situācija, ja donors ir dzīvs cilvēks.

Savukārt, MK 2013. gada 29. janvāra noteikumi Nr.70 „Noteikumi par cilvēka orgānu izmantošanu medicīnā, kā arī cilvēka orgānu un miruša cilvēka ķermeņa izmantošanu medicīnas studijām” arī dod transplantācijas jēdziena skaidrojumu, proti, transplantācija – process, kas paredzēts, lai atjaunotu noteiktas cilvēka ķermeņa funkcijas, ar kurām jāsaprot cilvēka ķermeņa pamatfunkcijas, pārstādot orgānus, piemēram, nieri, no viena cilvēka otram. (*Noteikumi par cilvēka orgānu izmantošanu medicīnā, kā arī cilvēka orgānu un miruša cilvēka ķermeņa izmantošanu medicīnas studijām. 2013, 2.punkta 2.17.apakšpunkts*) Autores ieskatā transplantāciju nevar uzskatīt par procesu – transplantācija kā process ir atsevišķas darbības, piemēram, orgānu iegūšana vai orgānu pārstādīšana. Normatīvajā aktā transplantācijai ir skaidrota kā process, tādēļ, ka šie MK noteikumi nosaka tieši procesuālo kārtību, kādā veicama transplantācija. Procesa piedēvējums transplantācijas jēdzienam nevar būt tādēļ, ka ar transplantāciju tiek sasniegts kaut kāds konkrēts rezultāts. Šis vēlamais rezultāts kā mērķis tiek nosprausts jau pirms tam, kad transplantācija kā process, tiek uzsākts. MK noteikumu dotajā skaidrojumā, autores uzmanību pievērš, tas kā tiek skaidrots, kādēļ nepieciešama transplantācija (lai atjaunotu noteiktas cilvēka ķermeņa funkcijas). Autores ieskatā ar transplantāciju cilvēka ķermeņa funkcijas tiek ne tikai atjaunotas, bet arī uzlabotas. Piemēram, nieres transplantācija - cilvēka ķermenis ir veidots tā, lai cilvēks spētu izdzīvot ar vienu nieri, bet ja tiek veikta vienas nieres transplantācija otru saglabājot, tā jau ir jāuzskata par cilvēka ķermeņa funkciju uzlabošanu. Situācijā, ja cilvēkam ir tikai viena niere un tai nepieciešama transplantācija, tādā gadījumā transplantāciju var uzskatīt par cilvēka ķermeņa funkciju atjaunošanu.

Lai pilnīgāk būtu saprotama transplantācijas jēdziena definīcija, ir nepieciešams skaidrot arī definīcijā ietvertos medicīniskos terminus, proti, recipients un donors. Recipients

(Jackson, 2013, 560.p) - persona, kurai tiek pārstādīts orgāns vai audi (*Noteikumi par cilvēka orgānu izmantošanu medicīnā, kā arī cilvēka orgānu un miruša cilvēka ķermeņa izmantošanu medicīnas studijām. 2013.*), savukārt donors (*Svikle, Pūce, Ziediņa, 2014, 44. lpp*) - persona, kas ziedo vienu vai vairākus orgānus transplantācijai, un persona, kas ziedo vienu vai vairākus orgānus vai ķermeni medicīnas studiju programmas īstenošanai augstskolā, neatkarīgi no tā, vai ziedošana notiek dzīves laikā, vai notiks pēc nāves (*Noteikumi par cilvēka orgānu izmantošanu medicīnā, kā arī cilvēka orgānu un miruša cilvēka ķermeņa izmantošanu medicīnas studijām. 2013.*). Normatīvais regulējums neparedz termina „orgāns” definējumu, tomēr plašākā līmenī šis termins ir skaidrots, proti, cilvēka orgāns – diferencēta un ļoti svarīga cilvēka ķermeņa daļa, ko veido dažādi audi, kuri saglabā savu struktūru, asins jaunveidošanu un spēju atstīt fizioloģiskas funkcijas ar ievērojamu patstāvības līmeni (*Eiropas Parlamenta un padomes Direktīva 2004/23/EK, par kvalitātes un drošības standartu noteikšanu cilvēka audu un šūnu ziedošanai, ieguvei, testēšanai, apstrādei, konservācijai, uzglabāšanai un izplatīšanai, 2004, 3. panta e daļa*). No šī definējuma saprotams, ka orgānus veidojošais elements ir audi, proti, audi ir visas cilvēka ķermeņa sastāvdaļas, ko veido šūnas (*Eiropas Parlamenta un padomes Direktīva 2004/23/EK, par kvalitātes un drošības standartu noteikšanu cilvēka audu un šūnu ziedošanai, ieguvei, testēšanai, apstrādei, konservācijai, uzglabāšanai un izplatīšanai, 2004, 3. panta b daļa*). Ja donors ir miris cilvēks, tad viņš var ziedot vairākus orgānus transplantācijai. Jāsaprot, ka pēc nāves cilvēkam tie vairs nebūs nepieciešami. Ziedošana ir tādu cilvēka šūnu, audu vai orgānu ziedošana, ko paredzēts izmantot cilvēkiem. Savukārt dzīvs cilvēks var ziedot savus audus un orgānus transplantācijai vienīgi tādēļ, lai nodrošinātu ārstniecisku guvumu recipientam, un tikai tad, ja nav pieejams attiecīgs miruša cilvēka orgāns vai audi un nav citas tikpat efektīvas ārstēšanas metodes (*Konvencija par cilvēktiesību un cilvēka cieņas aizsardzību bioloģijā un medicīnā - Konvencija par cilvēktiesībām un biomedicīnu, 1997, 19. panta pirmais punkts*). Donors ziedojot savus audus un orgānus pretī nesaņem neko, jo komercdarījumi ir aizliegti transplantācijas jomā. Cilvēka personības elementi ķermenis, dzīvība un veselība ir cilvēka, kā personības neatņemamās sastāvdaļas un nav atsavināmas, neatrodas īpašumā un līdz ar to nevar būt civiltiesiskās apgrozības priekšmets. Savukārt attaisnojošu izdevumu atlīdzināšana dzīviem donoriem kā kompensācija par radītajiem izdevumiem un ienākumu zaudējumu ir pieļaujama. Ar attaisnojošiem izdevumiem šajā gadījumā jāsaprot transporta izdevumi, izdevumi, kuri radušies izmeklējumu rezultātā vai par stacionārā pavadīto laiku savukārt ienākumu zaudējums ir, piemēram, atrautā peļņa, kuru donors nesaņem, jo fiziski nevar veikt darbu.

Normatīvie akti pieļauj audu un orgānu ieguvei transplantācijai no dzīva donora (*Tauriņa, Ašņevica- Slokenberga, 2015, 601.lpp.*) Tomēr audu un it īpaši orgānu ieguve no dzīva donora ir uzskatāma par izņēmumu, kas saistīts ar no mirušiem donoriem iegūtu orgānu trūkumu. Mirušu donoru orgānu trūkumu autore saista ar to, ka liela daļa potenciālo donoru nemirst stacionārā, bet gan, piemēram, mājās - šādās situācijās audu un orgānu izņemšana vairs nav iespējama, jo objektīvi nevar tikt ievērots laiks, kādā jāveic audu un orgānu izņemšana transplantācijas nolūkam. Lai no miruša donora izņemtu audus un orgānus transplantācijai, ir jāsaņem personas piekrišana transplantācijai dzīves laikā, vai mirušās personas tuvinieku atļauja. 2014. gada 24. jūnijā Eiropas Cilvēktiesību tiesas palāta pasludināja spriedumu lietā "Petrova pret Latviju" (*Eiropas Cilvēktiesību tiesa, Strasbūra, 2014*). Iesniedzēja sūdzējās, ka viņas dēlam tika veikta orgānu izņemšana bez viņas vai dēla iepriekšējas piekrišanas un ka netika veiktas it nekādas darbības, lai noskaidrotu viņas viedokli. Tiesa atzina, ka ir noticis Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 8. panta (tiesības uz privātās un ģimenes dzīves neaizskaramību) pārkāpums. Pēc autores domām, orgānu ieguve no dzīva donora ir uzskatāma par izņēmumu, jo donors pats labprātīgi piekrīt ziedot kādu no saviem audiem, šūnām vai orgāniem recipientam, tādā veidā pakļaujot sevi dažādiem riskiem (infekcijas, hepatīts C, utt.). Lai orgānu vai audu izņemtu no dzīva donora, donoram ir jāsniedz informēta piekrišana (*Tauriņa, Ašņevica- Slokenberga, 2015, 602.lpp.*). Ar informētu piekrišanu jāsaprot likumā „Par miruša cilvēka ķermeņa aizsardzību un cilvēka audu un orgānu izmantošanu medicīnā” 13. panta pirmās daļas noteikumi, proti, audu un orgānu izņemšana no

dzīva donora iespējama tikai ar viņa rakstveida piekrišanu, pieļaujot minimālu risku donora veselībai un informējot donoru par transplantācijas mērķi, raksturu, sekām un risku (*Par miruša cilvēka ķermeņa aizsardzību un cilvēka audu un orgānu izmantošanu medicīnā. 1992, 13. panta pirmā daļa*). Piemēram, par risku var uzskatīt ādas vēzi, kurš var rasties pēc transplantācijas (*Euvrard, Kanitakis, Claudy, 2003*). Krimināllikumā par cilvēka audu un orgānu nelikumīgu izņemšanu tiek paredzēta kriminālatbildība (*Krimināllikums, 1998, 139. pants*). Pēc vispārīgā principa dzīvu orgānu donoru ziedojumi iedalāmi trīs kategorijās, kur katra no tām izkristalizē savu problēmu loku. Var izšķirt šādas ziedojumu kategorijas: 1) tieši ziedojumi pazīstamam recipientam; 2) vispārīgi ziedojumi tiem, kuri ir iekļauti gaidīšanas sarakstā; 3) tiešs ziedojums iepriekš nepazīstamam recipientam (*Truog, 2005, The Ethics of Organ Donation by Living Donors*).

Būtiska problēma, kura saskatāma pie pirmās kategorijas ir psiholoģisks spiediens, ko var izjust potenciālais donors no recipienta vai citu tuvinieku puses. Šādās situācijās atsevišķos gadījumos ir rekomendēts izmantot medicīniska rakstura attaisnojumus, lai nepakļautu personu negribētam orgānu ziedojumam (*Truog, 2005, The Ethics of Organ Donation by Living Donors*).

Vispārīgu ziedojumu koncepts tiem, kuri ir ievietoti gaidīšanas sarakstā, ietver donora un recipienta savstarpēju anonimitāti un informācijas trūkumu par recipientu. Ārsti ir novērojuši situācijas, kad potenciālajam donoram ir vērojamas psiholoģiski apšaubāmas motivācijas transplantācijas veikšanai, kā, piemēram, zems pašnovērtējums, iespējam mediju uzmanība un popularitāte vai arī iesaiste recipienta dzīvē (*Truog, 2005, The Ethics of Organ Donation by Living Donors*). Transplantācijas komandām ir rūpīgi jāizvērtē šādas situācijas, vai attiecīgi ziedojums būtu pieļaujams. Pirms transplantācijas uzsākšanas nepieciešams rūpīgi pārbaudīt donora un recipienta stāvokli (*Справочник по врачебной косметике, 99.с*). Latvijā personai, pirms tā kļūst par donoru svešai personai, ir iespēja saņemt psihiatra konsultāciju, lai noskaidrotu personas patiesos nolūkus un gatavību kļūt par orgānu donoru ar visām no tā izrietošajām sekām. Tiesa gan, personas ne vienmēr izmanto šo iespēju. Autore ieskatā, psihiatra konsultāciju ir nepieciešams ieviest kā obligātu pasākumu tām personām, kuras vēlas ziedot audus vai orgānus vispārīgiem ziedojumiem, lai tiktu noskaidrota personas sociālā un psiholoģiskā attieksme orgānu transplantācijai (*Simmons, Klein, 1977, 526 p*). Tādā veidā tiktu precīzāk noskaidroti personas patiesie motīvi audu un orgānu ziedojumam.

Situācijas, kur orgāns ir ziedots iepriekš nepazīstamam, bet konkrētam recipientam, rada līdzīgus ētikas rakstura jautājumus, kā norādīts iepriekš - un vēl divus citus. Pirmkārt, šāds ziedojums veicina netaisnīgu orgānu sadalījumu. Šādās situācijās orgāns tiek ziedots konkrētam recipientam, izslēdzot iespēju šo orgānu saņemt tam, kam tas ir vairāk nepieciešams. Otrkārt ziedojumu iespējas konkrētam recipientam paver iespēju orgānu piršanai un pārdošanai, kas ir aizliegta saskaņā ar normatīvajiem aktiem, neizslēdzot iespēju, ka mazturīgs donors saņem materiālu kompensāciju no recipienta. Ētikas aspektus ir jāvērtē arī pie vitāli svarīgu audu un orgānu ziedojumiem, kā, piemēram, nieres, aknu, sirds ziedojumu gadījumā (*Truog, Miller, 2008*). Kamēr pastāvēs sistēma, kad iespējama donora var izvēlēties recipientu, nepamatojot savu izvēli, šādas ētikas rakstura problēmas pastāvēs vienmēr.

Būtiska problēma, uz kuru autore vērš uzmanību, ir tā, ka transplantācijas institūtu reglamentējošajā likumā „Par miruša cilvēka ķermeņa aizsardzību un cilvēka audu un orgānu izmantošanu medicīnā” nav atsevišķi izdalītas sadaļas, kurā tiktu skaidroti likumā izmantotie termini. Autore uzskata, ka medicīnas nozare ir pietiekami specifiska, lai lielu daļu terminu bez speciālām zināšanām nesaprastu, bet normatīvajiem aktiem ir jābūt veidotiem tā, lai tie būtu saprotami ikvienam interesentam. Autore piedāvā likumā „Par miruša cilvēka ķermeņa aizsardzību un cilvēka audu un orgānu izmantošanu medicīnā”, iestrādāt sadaļu „Jēdzienu skaidrojums”, kurā būtu jāskaidro visi ar medicīnas nozari saistīti termini. Kopsakarā ar transplantāciju šajā jēdzienu skaidrojumā būtu jāietver pats transplantācijas definējums, kā arī, šūnu, audu, orgānu, ziedot, pārstādīt, donors un recipients skaidrojumi. Tādā veidā transplantācijas definējums būtu saprotams ikvienam, ne tikai medicīnas nozares speciālistiem.

2. Transplantācijas idejas vēsturiskā attīstība

Pirmie minējumi par audu pārstādīšanu no dzīvnieka cilvēkam ir atrodamī grieķu mitoloģijā, bet senās kristiešu leģendas vēsta par veiksmīgu deguna un pat veselu orgānu pārstādīšanu no viena indivīda otram. Jāatzīst, ka tās ir tikai leģendas un rakstiski pierādījumi faktu apstiprināšanai, nav saglabājušies līdz mūsdienām. Tomēr, katras leģendas pamatā ir kāds notikums, līdz ar to nākas secināt, ka transplantācijas pirmsākumi meklējumi daudz senākā vēsturē, nevis tikai 20. gadsimtā līdz ar medicīnas zinātnes straujo attīstību.

Pirmais ticamais transplantācijas notikums nāk no Indijas, kur ķirurgs Sushruta (2. gadsimtā p.m.ē.) veica autotransplantāciju, izmantojot ādu deguna rekonstruēšanai. Vēsturē šo transplantāciju dēvē arī par pirmo plastisko operāciju (*Saraf, Parihar, 2006*). Ķirurgs Sushruta ir dzīvojis aptuveni 150 gadus pirms Hipokrāta un savos rakstos ir aprakstījis plastiskās ķirurģijas pamatprincipus (*Saraf, Parihar, 2006*).

Gadsimtus vēlāk, itāļu ķirurgs veiksmīgi veica ādas autotransplantāciju, bet cieta vairākas neveiksmes ar allotransplantāciju (*Priede, Audu un orgānu transplantācija*). Pēc autores domām, šajā situācijā itāļu ķirurgam ir izdevusies veiksmīga ādas autotransplantācija, jo šajā situācijā audi, proti, āda tika pārstādīta vienā un tajā pašā organismā no vienas ķermeņa daļas uz citu. Mūsdienās šāda veida transplantāciju bieži izmanto, personas smagu apdeguma gadījumā, piemēram, ja apdeguma rezultātā smagi cietusi personas seja. No cilvēka ķermeņa daļas, kura mazāk cietusi apdeguma rezultātā, ņem veselos audus, proti ādu un atjauno seju. Šāda veida transplantācijai ir arī plastiskās operācijas raksturs, proti, lai uzlabotu personas izskatu pēc apdeguma.

Itāļu ķirurgs Gasparo Talkocci 16.gadsimtā veica ādas pārstādīšanas operācijas, viņš mēģināja pārstādīt ādu no viena cilvēka otram, bet saskārās ar nepatīkamu parādību – recipienta organisms ļoti bieži „atgrūda” svešos audus. Tajā laikā šās parādības mehānismi nebija saprotami. Mūsdienās, transplantācija ir strauji augoša medicīnas joma, kas piedāvā plašas iespējas slimību ārstēšanā (*Vīķis, Jurista Vārds, 2011*). Mūsdienās transplantācija ir niansēti izpētīta medicīnas nozare, pēc autores domām, tikai tādā veidā tā var piedāvāt plašas iespējas slimību ārstēšanai.

19.gadsimtā acu ārsti aktīvi strādāja pie bojātas radzenes aizvietošanas metodikas, tika rīkoti jauni eksperimenti ar ādas transplantāciju (t.sk. arī ņemta no liķiem) (*Кто придумал Трансплантология - Когда Изобрели, 2013*) Veiksmīgas audu transplantācijas piemēru kļuva aizvien vairāk, taču transplantētie orgāni joprojām tika „atgrūsti” (*Кто придумал Трансплантология - Когда Изобрели, 2013*) Ar aktīvas imunoloģijas attīstības palīdzību šī parādība tika detalizēti izpētīta tikai 20.gadsimta vidū, bet līdz tam transplantācijas veikšanas mēģinājumi arī vienas sugas ietvaros (piemēram, no suņa sunim) bija neveiksmīgi.

Secinājumi

1. Likumdevējs ir skaidrojies transplantācijas jēdzienu, tomēr neviens no pieejamajiem skaidrojumiem nav korekts. Ir nepieciešams veikt grozījumus un papildinājumus normatīvajos aktos. Likumā „Par miruša cilvēka ķermeņa aizsardzību un cilvēka audu un orgānu izmantošanu medicīnā” iestrādāt jēdzienu sadaļu, kurā tiktu skaidroti ar transplantāciju saistītie termini. Autore piedāvā arī savu transplantācijas jēdziena skaidrojumu, proti, transplantācija - medicīniska iejaukšanās, ar kuras palīdzību recipientam no donora tiek pārstādītas šūnas, audi vai orgāni ar mērķi uzlabot vai atjaunot recipienta ķermeņa funkcijas, pēc iespējas mazāk nodarot kaitējumu donoram.
2. Vēsturiski transplantācija ir pastāvējusi, tomēr lielākoties tās mēģinājumi cieta neveiksmes zināšanu trūkuma dēļ. Normatīvai regulējums transplantācijai vēsturiski nav pastāvējis, jo tai sākotnēji bija eksperimentāls raksturs, un pozitīvi piemēri transplantācijai vēsturiski ir bijuši ļoti reti.
3. Vēsturiski transplantācija nav bijusi tiesiski noregulēta. Normatīvā regulējuma parādīšanās jāsaista gan ar medicīnas attīstību kopumā, gan ar veiksmīgajiem transplantācijas

piemēriem. Transplantācija turpinās attīstīties arī nākotnē un neapstāsies pie sasniegtajiem panākumiem ārstniecībā, līdz ar to arī nākotnē būs nepieciešams pilnīgs normatīvais regulējums.

Izmantotā literatūra un avoti

Literatūra:

1. Euvrard, Kanitakis, Claudy (2003). *Skin cancers after organ transplantation*. *Pieejams:* <http://www.nejm.org/doi/full/10.1056/NEJMra022137> (skatīts: 09.05.2017)
2. Jackson E. (2013). *Medical Law* [Medicīnas tiesības]. New Delhi: Oxford University Press, 560 p
3. Kīns, S. (2016.dec.). Cits ar tavu galvu. *Rīgas Laiks*. *Pieejams:* <https://www.rigaslaiks.lv/zurnals/cits-ar-tavu-galvu-18749> (skatīts: 23.04.2017)
4. L.Tauriņa, S.Ašņevica- Slokenberga. *Transplantācijas nozares raksturojums*. Medicīnas tiesības. Rīga: - Tiesu namu aģentūra, 2015. 798lpp
5. Priede, B. *Audu un orgānu transplantācija*. *Pieejams:* https://www.google.lv/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEWjniJe9693TAhUJZVAKHQIzBCQQFggI3MAA&url=http%3A%2F%2Fpriede.bf.lu.lv%2Fgrozs%2FMolekularasBiologijas%2FImunol_I%2FOld%2F2014_Rudens%2F8.%2520Org%25C4%2581nu%2520transplant%25C4%2581cija.pptx&usq=AFQjCNHY85cpscikNx4sJ85z_mdK9AkCIA&sig2=e25JyyP6fgfXk88gW_d1rg (skatīts: 01.05.2017)
6. Robert D. Truog, M.D., (2005.4.aug). The NEW ENGLAND JOURNAL of MEDICINE. *The Ethics of Organ Donation by Living Donors*. *Pieejams:* <http://www.nejm.org/doi/full/10.1056/NEJMp058155#t=article> (skatīts 07.05.2017)
7. Saraf,S., Parihar, R.(2006). The Internet Journal of Plastic Surgery. *Sushruta: The first Plastic Surgeon in 600 B.C*. Volume 4, Number 2. *Pieejams:* <http://ispub.com/IJPS/4/2/8232#> (skatīts: 23.04.2017)
8. Simmons, Klein, (1977.) *Gift of Life: The Social and Psychological Impact of Organ Transplantation*. *Pieejams:* <https://repository.library.georgetown.edu/handle/10822/775483> (skatīts: 08.05.2017)
9. Svikle, S.,Pūce, A., Ziediņa, I. (2014.) *Akūtas atgrūšanas reakcijas pēc nieres transplantācijas*. Rīgas Stradiņa Universitātes Zinātniskie raksti 2013. Rīga: RSU, 44. lpp. *Pieejams:* http://www.rsu.lv/images/stories/dokumenti/publikacijas/zinatniskie_raksti_2013/2013_medicinas_nozares_raksti_rev.pdf, (skatīts: 01.05.2017)
10. Truog, Miller (2008) *The dead donor rule and organ transplantation*. New England Journal of Medicine. *Pieejams:* <http://www.nejm.org/doi/full/10.1056/NEJMp0804474> (skatīts: 09.05.2017)
11. Vīķis, R. (2011.21.jūnijs). Cilvēka audu un orgānu nelikumīga izmantošana. *Jurista Vārds*, Nr.25/26(672/673).
12. Weimann, Braga (2006) *ESPEN guidelines on enteral nutrition: surgery including organ transplantation* *Pieejams:* <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0261561406000355> (skatīts: 08.07.2017)
13. Zinātne 20. gs. otrajā pusē. *Uzdevumi*, *Pieejams:* <http://www.uzdevumi.lv/p/pasaules-vesture/9-klase/divas-politiskas-sistemas-pec-ii-pasaules-kara-7226/re-4c218911-8796-4dde-989f-2e1de583d6c2> (skatīts: 23.04.2017)
14. *Кто придумал Трансплантология - Когда Изобрели?* *Pieejams:* <http://www.altpp.ru/izobretenie-izmenivshie-istoriyu-chelovechestva/transplantologiya.html> altpp.ru (skatīts: 01.05.2017)
15. *Справочник по врачебной косметике*. Под редакцией Б. Т. Глухенького 296 с.

Normatīvie akti:

1. *Eiropas Parlamenta un padomes Direktīva 2004/23/EK, par kvalitātes un drošības standartu noteikšanu cilvēka audu un šūnu ziedošanai, ieguvei, testēšanai, apstrādei, konservācijai, uzglabāšanai un izplatīšanai*. (2004.31.mart.) *Pieejams:* <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX:32004L0023> (skatīts: 08.05.2017)
2. *Konvencija par cilvēktiesību un cilvēka cieņas aizsardzību bioloģijā un medicīnā - Konvencija par cilvēktiesībām un biomedicīnu* (1997.4.apr.) Starptautisks dokuments, Latvijas Vēstnesis, 30.12.2009., Nr.205.
3. *Krimināllikums* (1998.17.jūn.) Latvijas Republikas likums. Latvijas Vēstnesis, 08.07.1998, Nr. 199/200
4. *Noteikumi par cilvēka orgānu izmantošanu medicīnā, kā arī cilvēka orgānu un miruša cilvēka ķermeņa izmantošanu medicīnas studijām*. (2013.29.jan.). Latvijas Republikas Ministru Kabineta noteikumi Nr.70, Latvijas Vēstnesis, 14.02.2013., Nr.32.
5. *Par miruša cilvēka ķermeņa aizsardzību un cilvēka audu un orgānu izmantošanu medicīnā*. (1992.15.dec.) Latvijas Republikas Likums. Latvijas Republikas Augstākās Padomes Ziņotājs, 14.01.1993., Nr.1/2

Juridiskās prakses materiāli:

1. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2014. gada 24. jūnija spriedums lietā „PETROVA pret Latviju”. *Pieejams:* https://www.tiesas.lv/Media/Default/Page/CASE%20OF%20PETROVA_v_LATVIA.doc (*skatīts: 07.05.2017*)

Summary

Medical science fail to develop, so we need to keep track of the legal regulation. Legal regulation is necessary for those who are using and planning to use medical provide services. Transplantation is a progressive medical sector, because medical science booming with different innovation's, providing people with new treatment options and new risks for health or life.

Legal regulation must be clear to everyone, because in law „Of a deceased human body and human tissues and organs for use in medicine” need to be included concept explanation section. In this section should be explain all in law used medical terms, including he recipient, donor and transplantation.